

Державний вищий навчальний заклад
«Запорізький національний університет»
Міністерства освіти і науки України

Л.В. Коваленко

**ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН РЕГІОНУ
(ЗАХІДНА ЄВРОПА ТА ПІВНІЧНА АМЕРИКА)**

Методичні рекомендації
до семінарських занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
напряму підготовки «Країнознавство»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 5 від 01.12.2015 р.

Запоріжжя
2015

УДК : 327 (4-15+7) (075.8)

ББК : Ф4 (41+71) я73

К562

Коваленко Л.В. Зовнішня політика країн регіону (Західна Європа та Північна Америка): методичні рекомендації до семінарських занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра напряму підготовки «Країнознавство». – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – 41с.

Видання містить методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять, теми та питання для обговорення, перелік рекомендованих джерел та літератури до кожної теми, а також термінологічний словник з дисципліни «Зовнішня політика країн регіону (Західна Європа та Північна Америка)». У виданні акцентовано увагу на зовнішньополітичні орієнтири та пріоритети країн Західної Європи та Північної Америки, їхню участь у світовій політиці, характер взаємин з Україною.

Навчально-методичне видання призначене для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра напряму підготовки «Країнознавство».

Рецензент

к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин ЗНУ Казакова О.М.

Відповідальний за випуск

к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин ЗНУ Маклюк О.М.

ЗМІСТ

Передмова	4
Загальні рекомендації з підготовки до семінарських занять	6
Тема 1. Вектори зовнішньої політики США	8
Тема 2. Зовнішньополітичний механізм США	12
Тема 3. Зовнішня політика Великої Британії	16
Тема 4. Вектори зовнішньої політики Франції	19
Тема 5. Вектори зовнішньої політики ФРН	22
Термінологічний словник	26
Рекомендована література	36

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Зовнішня політика країн регіону (Західна Європа та Північна Америка)» розрахована на студентів 4 курсу історичного факультету напряму підготовки - «Країнознавство». Її вивчення є складовою частиною комплексу дисциплін «Політико-правові системи країн регіону», «Внутрішня політика країн регіону», «Країнознавство», «Міжнародна інформація», «Міжнародне приватне право», «Міжнародне публічне право», що забезпечує необхідну наступність проблематики, дозволяє сформуванню систему знань з суміжних дисциплін і сприяє більш глибокому засвоєнню специфіки окремих країн регіону.

Вивчення курсу сприяє формуванню здатності випускника аналізувати історичні факти і події, оцінювати і прогнозувати вплив політичних, економічних, соціальних чинників на розвиток зовнішньої політики.

Предметом вивчення курсу «Зовнішня політика країн регіону (Західна Європа та Північна Америка)» є сучасна теорія а практика формування і здійснення зовнішньої та міжнародної політики країнами Західної Європи та Північної Америки.

Мета курсу: дати цілісні уявлення про зовнішньополітичні орієнтири та пріоритети країн, їхню участь у світовій політиці, характер взаємин з Україною.

Завдання курсу: вивчити головні чинники і принципи зовнішньої політики країн регіону, зміст і характер стосунків з найвпливовішими державами світу та сусідами, співпраці з Україною та сформуванню навички визначення зв'язку зовнішньої політики з внутрішніми процесами в країні.

За підсумками вивчення курсу **студент повинен знати:**

- характер стосунків країн регіону з найвпливовішими державами світу;
- основні факти участі країн регіону у міжнародних організаціях і військово-політичних союзах;
- характер взаємин країн регіону з сусідніми державами;
- прояви участі країн регіону у регіональних інтеграційних процесах;
- пріоритетні напрями зовнішньої політики країн регіону;
- місце України в системі зовнішньополітичної орієнтації країн регіону;

студент повинен вміти:

- враховувати на практиці знання про пріоритетні напрями зовнішньої політики країн регіону;
- визначати чинники, що визначають характер зовнішньої політики країн регіону;
- аналізувати та враховувати у практичній діяльності сталі принципи зовнішньої політики країн регіону;
- виявляти тенденції розвитку пріоритетних напрямів зовнішньої політики країн регіону;
- прогнозувати характер взаємин країн регіону з сусідніми державами.
- визначати пріоритети міждержавних стосунків України з країнами регіону;

- визначати провідні тенденції у розвитку відносин України з країнами регіону.

Список рекомендованої літератури, розміщений у виданні, являє собою перелік праць та Інтернет-ресурсів, призначених для поглибленого вивчення курсу. Ознайомлення із термінологічним словником допоможе студентам істотно розширити свої знання з професійної лексики курсу «Зовнішня політика країн регіону (Західна Європа та Північна Америка)».

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Робота на семінарських заняттях є необхідною складовою частиною підготовки фахівця напряму підготовки «Країнознавство», його професійних навичок.

На семінарські заняття виносяться теми, що мають за мету закріпити основні теоретичні розробки сучасної науки відносно проблем формування та реалізації зовнішньополітичного курсу провідних країн регіону Західної Європи та Північної Америки. Теми семінарських занять не розглядаються в лекційному курсі, тому доповнюють його, дають можливість знайомства студентів з історією формування зовнішньої політики, провідними напрямками зовнішньої політики США, Великої Британії, Франції та ФРН.

При підготовці до семінарів студенту необхідно уважно ознайомитися з питаннями, що винесені на обговорення. Методичні рекомендації містять короткий план відповіді з кожного питання або звертають увагу студента на ті моменти, які йому необхідно врахувати при підготовці відповіді. Плани семінарських занять супроводжуються списком основних джерел і літератури, з якими студент повинен ознайомитися. Під час підготовки до семінарських занять студенти мають опанувати прийомами та методами самостійної роботи з джерелами та монографічною літературою, засвоїти навички дослідної роботи.

Готуючись до семінарського заняття, слід скласти конспект опрацьованих джерел та літератури, план виступу, тези по кожному питанню. Такий спосіб підготовки до семінарського заняття дозволить усвідомити логічну структуру навчального матеріалу, сприятиме повному, міцному, свідомому та глибокому засвоєнню змісту курсу.

При конспектуванні відповідей на проблемні запитання бажаним є:

- чітко, лаконічно формулювати думку. Це дає змогу зосередитися на головному, найсуттєвішому в прочитаному тексті;
- дослівно занотувувати визначення, аргументи автора;
- всі цитати слід брати в лапки, точно зазначати джерело (назва, місце виходу у світ, видавництво, рік випуску, том, сторінка);
- використовувати скорочення слів, умовних позначень;
- записувати компактно, що дає змогу зробити конспект доступним для огляду;
- робити між рядками інтервали, достатні для вписування доповнень за необхідності.

Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення доповідей, передбачають дискусію з вузлових питань теми. На виступ студента з доповіддю на семінарському занятті відводиться до 10 хвилин. Доповідь повинна бути логічно завершеним, обґрунтованим і систематизованим викладом наукового питання.

Виступи на семінарських заняттях оцінюються:

а) послідовний виклад матеріалу з висновками в кінці відповіді, знання фактичного матеріалу, володіння понятійним апаратом, уміння творчо розв'язувати завдання – **5 бали**;

б) послідовний виклад матеріалу, знання фактичного матеріалу, навички структурних характеристик, володіння категоріальним апаратом, допускається 1-2 неточності у використанні понятійного матеріалу – **4 бали**,

в) зміст матеріалу викладено частково, з недотриманням в окремих випадках послідовності, студент частково володіє знаннями фактичного матеріалу, при поясненні понять допущено помилки, суть питання в основному розкрита, не зважаючи на зазначені вище упущення – **3 бали**;

г) основний зміст питання не розкрито, студент володіє епізодичними знаннями фактичного матеріалу, суть питання не розкрита – **2 бали**.

Доповнення та участь у дискусії на семінарському занятті оцінюється у **1–3 бали**.

Тема 1. ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США

Питання для обговорення:

1. Еволюція регіональних пріоритетів у зовнішній політиці США після закінчення «холодної війни».
2. Європейська політика США.
3. Політика США на Близькому Сході.
4. Азіатський вектор зовнішньої політики США.
5. Китай у зовнішньополітичній стратегії США.
6. Партнерство США з країнами Латинської Америки.
7. Розвиток американо-українських відносин.

Основні терміни та поняття:

Багатостороння дипломатія, блокада, велика держава, «Велика сімка», візити на високому та найвищому рівнях, глобалізація, демонстрація сили, державний візит, експансія, міжнародний договір, наддержава, режим найбільшого сприяння.

Методичні рекомендації

У першому питанні простежте еволюцію концепції глобального домінування після завершення «холодної війни», визначте пріоритетні геополітичні напрями американської стратегії в світі на початку ХХІ ст., проаналізуйте причини подібних пріоритетів.

У другому питанні слід простежити фактори, що впливали на розвиток європейської політики США. Необхідно розглянути позицію США щодо розширення НАТО, координації з Європейським Союзом та іншими регіональними організаціями, розвиток відносин з країнами Західної Європи, Східної Європи, з країнами балканського регіону.

Третє питання присвячене дослідженню політики США в близькосхідному регіоні. Визначте мету зовнішньополітичного курсу США після другої світової війни, її еволюцію після завершення «холодної війни». Зверніть увагу на розвиток американо-іракських відносин за доби адміністрацій Дж.Буша-мол., Б.Обами, розв'язання ізраїльсько-палестинського конфлікту, політику США щодо Ірану, Сирії, Саудівської Аравії, Єгипту.

Четверте питання передбачає аналіз розвитку азіатського напрямку зовнішньої політики США. Визначте пріоритетних партнерів в регіоні, основні сфери співробітництва.

П'яте питання передбачає визначення ролі Китаю у зовнішньополітичній стратегії США. Простежте еволюцію політики до країни після другої світової війни, сконцентрувавши увагу на президентство Дж.Буша-мол. та Б.Обами. Проаналізуйте роль китайського лоббі у формуванні зовнішньої політики США щодо Китаю.

У шостому питанні потрібно охарактеризувати основні складові елементи стратегічного партнерства США з країнами Латинської Америки, співробітництво у межах регіональних міжнародних організацій.

У сьомому питанні слід приділити увагу аналізу еволюції україно-американських відносин, характеристики їх сучасного стану та прогнозам щодо подальшого співробітництва між двома країнами.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте фактори, що вплинули на еволюцію регіональних пріоритетів у зовнішній політиці США після закінчення «холодної війни».
2. Визначте пріоритетні напрямки співробітництва США з ЄС.
3. В чому відбулася зміна в політиці США щодо близькосхідного регіону за часів адміністрації Дж.Буша-мол. та Б.Обами?
4. Розкрийте специфіку зовнішньополітичної стратегії США щодо країн Латинської Америки.
5. Охарактеризуйте основні напрямки політики США в рамках Організації Американських Держав?
6. Відзначте місце України в європейському векторі зовнішньої політики США?

Тестові завдання:

1. Розташуйте регіони світу в залежності від значимості для безпеки США за часів «холодної війни», починаючи з найважливіших:
 - А) Близький Схід;
 - Б) Азія та Тихоокеанський регіон;
 - В) Латинська Америка;
 - Г) Європа;
 - Д) Африка.
2. Розташуйте регіони світу в залежності від значимості для безпеки США на початку ХХІ ст., починаючи з найважливіших:
 - А) Близький Схід;
 - Б) Азія та Тихоокеанський регіон;
 - В) Латинська Америка;
 - Г) Європа;
 - Д) Африка.
3. Політика США щодо Китаю базується на тому, що:
 - А) Китай – загроза для світового порядку;
 - Б) Китай – найбільший економічний конкурент;
 - В) Китай є фактором стабільності на Далекому Сході, що може утримувати амбіції Росії та Японії;
4. З якими країнами світу США не встановили дипломатичні відносин:
 - А) Північна Корея;
 - Б) Південна Корея;

- В) Куба;
- Г) Еквадор;
- Д) Білорусь.

Рекомендована література:

а) основна

1. Бессонова М. М. Зміни у східноєвропейській політиці США (1989-перша половина 1990 рр.) : дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.02 / Бессонова Марина Миколаївна. — Запоріжжя, 2000. — 226 с.
2. Кременюк В.А. Внешняя политика президента Б. Обамы: поиски выхода из кризиса / Кременюк В.А. // США и Канада: экономика, политика, культура. - 2011. - № 6. - С. 3-20.
3. Кузнецов Д.В. Внешнеполитический курс администрации Обамы в оценках американской общественности / Д.В. Кузнецов // США и Канада: экономика, политика, культура. - 2010. - № 3. - С. 39-56.
4. Кулина Е.Л. Китайский фактор во внешней политике Вашингтона / Кулина Е.Л. // США и Канада: экономика, политика, культура. - 2006. - № 11. - С. 31-43.
5. Приходько О.В. Формирование европейской политики администрации Обамы / О.В. Приходько // США и Канада: экономика, политика, культура. - 2010. - № 5. - С. 23-38.
6. Сушенцов А.А. Эволюция политических приоритетов США в Ираке / Сушенцов А.А. // США и Канада: экономика, политика, культура. - 2010. - № 7. - С. 53-66.
7. Троицкий М.А. Глобальная стратегия США в приложении к СНГ / Троицкий М.А. // США и Канада: экономика, политика, культура. 2011. - № 3. - С. 39-52.
8. Турчак Н. І. Зовнішня політика адміністрації Дж. Буша: концептуальний і прикладний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Н. І. Турчак. — К., 1998. — 20 с

б) додаткова

1. Азимов К. Что было до вторжения США в Ирак (Ирак и арабский мир накануне американской операции) / Азимов К.// Россия и мусульманский мир. - 2003. - № 8. - С. 91-97.
2. American foreign policy : a framework for analysis / Ed. by William O. Chittick, Lee Ann Pingel. — Washington, DC: CQ Press, 2006. — 592 p.
3. Baugh W. United States foreign policy making : process, problems, and prospects / William H. Baugh. — Fort Worth : Harcourt College Publishers, 2000. — 670 p.
4. Cohen W. America's failing empire: U.S. foreign relations since the Cold War/ Cohen Warren I. — Malden: Blackwell Publishing, 2005. — 204 p
5. Foreign policy for America in the twenty-first century : alternative perspectives / ed. by Thomas H. Henriksen. — Stanford, California: Hoover Institution Press, Stanford University, 2001. — 152 p.
6. Kupchan Ch. The end of the American era : U.S. foreign policy after the Cold War / Charles A. Kupchan. — NY: Alfred A.Knopf, 2002. — 391 p.
7. Lundestad G. The United States and Western Europe since 1945 : from «empire»

by invitation to transatlantic drift / Geir Lundestad. — Oxford: Oxford university press, 2005. — 331 p.

Интернет-ресурси:

1. Аничкина Т.Б. Участие США в вооруженных конфликтах в Ираке и Афганистане в 2008 г. / Аничкина Т.Б. [Электронный ресурс]// Научная библиотека eLibrary. - Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=15114600>. - Назва з екрану.
2. Григорьев С.А. Война в Ираке как инструмент внешней политики США на Ближнем Востоке / Григорьев С.А. [Электронный ресурс]// Научная библиотека eLibrary. - Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=16822176>. - Назва з екрану.
3. Иванов С.М. Ситуация в зоне Персидского залива и прилегающих к нему регионах после вывода войск США из Ирака / Иванов С.М. [Электронный ресурс]// Научная библиотека eLibrary. - Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=17837118>. - Назва з екрану.
4. Комар Ю.И. Война в Ираке: борьба против терроризма или утверждение гегемонии США / Комар Ю.И. [Электронный ресурс]// Научная библиотека eLibrary. - Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=16858398>. - Назва з екрану.
5. Мерніков Г.І. «Перезавантаження» відносин США та РФ: наслідки для України / Мерніков Г.І. [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sp/2010_4/130-138.pdf. - Назва з екрану.
6. Осокина Е.А. Политика США в отношении Ирака (конфликты 1990-1991 и 2002-2003 гг.): к проблеме легитимации / Осокина Е.А. [Электронный ресурс]// Научная библиотека eLibrary. - Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=11144873>. - Назва з екрану.
7. Подобінська-Штик Т. О. Основні напрями співпраці США та Європейського Союзу в боротьбі з тероризмом / Подобінська-Штик Т. О. [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ech/2011_1-2/4_Podobinska-Shtyk.pdf. - Назва з екрану.
8. Савін С.Л. Пріоритетні питання зовнішньої політики США у Чорноморському регіоні / Савін Сергій Леонідович [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sp/2009_4/32.pdf. - Назва з екрану.
9. Bureau of European and Eurasian Affairs [Електронний ресурс] // U.S. State Department. - Режим доступа: <http://www.state.gov/p/eur/index.htm>. - Назва з екрану.
10. Bureau of East Asian and Pacific Affairs [Електронний ресурс] // U.S. State Department. - Режим доступа: <http://www.state.gov/p/eap/index.htm>. - Назва з екрану.
11. Bureau of Near Eastern Affairs [Електронний ресурс] // U.S. State Department. - Режим доступа: <http://www.state.gov/p/nea/index.htm>. - Назва з екрану.

12. Bureau of South and Central Asian Affairs [Електронний ресурс] // U.S. State Department. - Режим доступу: <http://www.state.gov/p/sca/index.htm>. - Назва з екрану.

13. Bureau of Western Hemisphere Affairs [Електронний ресурс] // U.S. State Department. - Режим доступу: <http://www.state.gov/p/wha/index.htm>. - Назва з екрану.

Тема 2. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США

Питання для обговорення:

1. Повноваження президента в сфері зовнішньої політики
2. Особистість президента і зовнішня політика
3. Відносини президента і Конгрес у формуванні зовнішньої політики
4. РНБ: структура, функції, повноваження
5. Держдепартамент: структура, функції, повноваження
6. ЦРУ

Основні терміни та поняття:

Білий дім, ввічливість міжнародна, велика держава, визнання де-факто, визнання де-юре, відомство закордонних справ, візити на високому та найвищому рівнях, внутрішня компетенція держави, декларація, делімітація кордону, демаркація кордону, денонсація, державний візит, дипломатичні відносини, дипломатичні візити, дипломатичні контакти, дипломатичні переговори, дипломатія, емісар, зовнішньополітична доктрина, комюніке, консул, міжнародний договір, органи зовнішніх зносин, парафування міжнародного договору, передова група, ратифікація, резолюція, статут, стратегія зовнішньополітична.

Методичні рекомендації

Перше питання присвячене визначенню ролі президента у зовнішньополітичному механізмі США. Необхідно звернути увагу на представництво президентом країни в міжнародних відносинах, «право визнання», участь у підписанні міжнародних договорів, виконавчих угод, право призначення на високі громадські та військові посади, керівництво збройними силами. Визначте роль президента у забезпеченні зовнішньої безпеки країни.

У *другому питанні* передбачений розгляд впливу особистості президенту США на характер рішень, що приймаються у зовнішньополітичній сфері. При опрацюванні даного питання бажаним буде звернення до історичних портретів президентів США періоду після другої світової війни. Спираючись на типологію лідерських стилів Томаса Престона, проведіть аналіз лідерських якостей двох останніх президентів США, визначте як вони могли вплинути на зовнішню політику?

У *третьому питанні* пропонується дослідити групи зовнішньополітичних повноважень Конгресу США, пов'язаних з питанням війни і миру та заключенням міжнародних договорів. Визначте роль комітетів обох палат Конгресу у процесі розробки і прийняття зовнішньополітичних рішень.

У *четвертому питанні* необхідно звернути увагу на історію появи та трансформацію Ради національної безпеки, яку роль відіграє структура у механізмі реалізації зовнішньої політики США? Наведіть приклади діяльності впливових представників РНБ, простежте прояви «конкуренції» між РНБ і Державним департаментом.

П'яте питання присвячене діяльності відомству закордонних справ США. Визначте основні повноваження Держдепартаменту, проаналізуйте внутрішню структуру відомства. Особливу увагу слід приділити діяльності регіонально-територіальних управлінь та їх відділів.

У *шостому питанні* слід ознайомитися з історією Центрального розвідувального управління, структурою, повноваженнями. Ознайомтеся з інформаційними можливостями щорічного видання ЦРУ «Всесвітня книга фактів» («The World Factbook»).

Питання для самоконтролю:

1. Які категорії виконавчих угод Ви знаєте?
2. Визначте роль президента США як військового лідера?
3. Яку роль відіграють комітети збройних сил кожної з палат Конгресу?
4. Визначте взаємодію Конгресу та Сенату США.
5. Назвіть держсекретарів США після закінчення «холодної війни».
6. Визначте специфіку діяльності РНБ.

Тестові завдання:

1. Розташуйте у хронологічній послідовності держсекретарів США:
 - А) Олбрайт М.
 - Б) Дж. Бейкер
 - В) Пауел К.
 - Г) Керрі Дж.
 - Д) Клінтон Х.
 - Е) Райс К.
2. З 1 лютого 2013 р. посаду держсекретаря США посів
 - А) Бьорнс У.
 - Б) Керрі Дж.
 - В) Крістофер У.
 - Г) Іглбергер Л.
 - Д) Шульц Дж.
3. Оберіть повноваження президента США у зовнішньополітичній сфері:
 - А) право підписувати міжнародні договори;
 - Б) право приймати рішення щодо припинення надзвичайного стану;
 - В) право оголошувати війну;

- Г) право призначати послів, консулів;
 Д) захист зовнішньополітичних позицій США та американських громадян за кордоном.
4. Як називається форма міжнародної угоди, що підписується президентом США і не вимагає затвердження Сенатом?
 А) білль;
 Б) наказ;
 В) установча угода;
 Г) виконавча угода.
5. Відхилити міжнародний договір, внести в нього зміни має право:
 А) президент США;
 Б) палата представників Конгресу США;
 В) Сенат Конгресу США;
 Г) Рада національної безпеки.
6. Яка кількість регіонально-територіальних управлінь входить до складу Державного департаменту США:
 А) 3;
 Б) 5;
 В) 6;
 Г) 8.
7. Розташуйте учасників зовнішньополітичного механізму США за ступенем їхнього впливу, починаючи з найбільш впливового:
 А) Конгрес
 Б) РНБ
 В) президент
 Г) Державний департамент;
 Д) громадські кола.
8. Фонд «Спадщина» був створений у:
 А) 1919 р.
 Б) 1945 р.
 В) 1973 р.
 Г) 1990 р.

Рекомендована література:

а) основна

1. Конституционно-правовой механизм внешней политики : Учеб. пособие / Моск. гос. ин-т междунар. отношений (Ун-т) ; [Редкол.: В. П. Воробьев и др.]. — М. : РОССПЭН, 2004. — 317, [2] с.
2. Кузнецов Д. В. Взаимодействие внешней политики и общественного мнения в США : некоторые актуальные вопросы / Д. В. Кузнецов. — Москва : URSS : КомКнига, 2010. — 494, [2] с.
3. Самуйлов С.М. Внешнеполитический механизм США: эволюция, реформирование, проблемы : [монография] / Самуйлов С. М. ; Ин-т США и Канады Российской акад. наук. - Москва : Прометей, 2009. - 323 с.

4. Самуйлов С.М. Кто отвечает в Вашингтоне за внешнюю и военную политику / Самуйлов С.М. // США и Канада: экономика, политика, культура. - 2009. - № 6. - С. 55-68.
5. Сёмин Н.Л. Разведывательное сообщество и внешняя политика США (2001-2006 гг.)// США и Канада: экономика, политика, культура. - 2007. - № 6. - С. 21-34.
6. Мурадян И.М. Политика США и формирование региональных альянсов на Ближнем Востоке = The policy of the USA and the formation of the regional alliances / Игорь Мурадян; Ассоц. политологов Респ. Армения. - Ереван : Антарес, 2001. - 359 с.
7. Кременюк В. Внешняя политика США в год президентских выборов / Виктор Кременюк // Международная жизнь. - 2007. - № 07. - С. 1-8.
8. Журавлев А.В. Внешняя политика США за гранью "холодной войны" : Формирование концептуальных основ : автореферат дис. ... кандидата политических наук : 23.00.04 / Рос. акад. гос. службы при Президенте Рос. Федерации. – М., 2000. - 24 с.
9. Кочетков Г.Б., Супян В.Б. Ведущие «мозговые центры» США// США и Канада: экономика, политика, культура. - 2010. - № 12. - С. 105-115.

б) додаткова

1. Hastedt G. American foreign policy : past, present, future / Glenn P. Hastedt. — Upper Saddle River (NY): PrenticeHall, 1997. — 420 p.
2. Newsome D. The public dimension of foreign policy / David D. Newsom. — Bloomington : Indiana University Press, 1996. — 287 p.
3. Preston Th. The President and his inner circle : leadership style and the advisory process in foreign affairs / Thomas Preston. — NY: Columbia University Press, 2001. — 347 p.
4. Sloan St. Foreign policy struggle : Congress and the President in the 1990s and beyond / Stanley Sloan, Mary Locke, and Casimir A. Yost. — Wash., DC: Institute for the Study of Diplomacy, Edmund A. Walsh School of Foreign Service, 2000. — 65 p.
5. Sobel R. The impact of public opinion on U.S. foreign policy since Vietnam : constraining the colossus / Richard Sobel. — NY., Oxford: Oxford University Press, 2001. — 276 p.
6. Wiarda H. Foreign policy without illusion : how foreign policy-making works and fails to work in the United States / Howard J. Wiarda. — Glenview, Ill. : Scott, Foresman/ Little, Brown Higher Education, 1990. — 338 p.

Інтернет-ресурси:

1. U.S. State Department [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.state.gov>. – Назва з екрану.
2. The White House [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.whitehouse.gov/about/presidents>. - Назва з екрану.
3. The American Presidency Project [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.presidency.ucsb.edu/. - Назва з екрану.

4. THOMAS (Library of Congress) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: thomas.loc.gov/ - Назва з екрану.
5. U.S. House of Representatives [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.house.gov/> - Назва з екрану.
6. U.S. Senate [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.senate.gov/
7. US Senate Committee on Foreign Relations [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.foreign.senate.gov/. - Назва з екрану.
8. House Committee on Foreign Affairs [Електронний ресурс]. - Режим доступу: foreignaffairs.house.gov/. - Назва з екрану.
9. Central Intelligence Agency [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.cia.gov/>. - Назва з екрану.
10. The World Factbook [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>. - Назва з екрану.

Тема 3. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Питання для обговорення:

1. Конституційно-правовий механізм формування і проведення зовнішньої політики Великої Британії.
2. Розвиток «особливих відносин» між Великою Британією і США.
3. Велика Британія в європейських інтеграційних процесах.
4. Партнерство Великої Британії з Францією та Німеччиною.
5. Політика Великої Британії щодо Співдружності націй.
6. Відносини Великої Британії з країнами колишнього СРСР.

Основні терміни та поняття:

Блокада, «Велика вісімка», відомство закордонних справ, Даунінг-стріт, денонсація, державний візит, дипломатичні відносини, дипломатичні переговори, дискримінація, експорт, зовнішній ринок, інтеграція міжнародна, колективна безпека, конфлікт міжнародний, міжнародні гарантії, невтручання, паритетний принцип, ратифікація, статус, суб'єкти міжнародного договору, тероризм міжнародний, Форін офіс.

Методичні рекомендації

У *першому питанні* необхідно розглянути конституційні принципи зовнішньої політики Великої Британії, визначити роль монарха, парламенту, Кабінету і уряду у зовнішньополітичному механізмі. Зверніть увагу на специфіку організаційної структури Форін офісу, напрямки його діяльності.

Друге питання семінару присвячене розгляду еволюції «особливих відносин» між Великою Британією та США. Визначте фактори, що традиційно впливали на партнерські відносини між обома країнами. При підготовці семінару зверніть увагу на причини погіршення англо-американських відносин

за часів Мейджора-Клінтона. Охарактеризуйте пріоритетні сфери співробітництва Великої Британії та США за часів кабінетів Т.Блера, Г.Брауна, Д. Камерона.

У *третьому питанні* пропонується проаналізувати ставлення Великої Британії до процесів поглиблення європейської інтеграції, ставлення до питання спільної зовнішньої політики та безпеки. Визначте в чому полягає розбіжність в баченні євро інтеграційних процесів між провідними партіями Великої Британії.

У *четвертому питанні* потрібно розглянути еволюцію зовнішньополітичного курсу Великої Британії щодо Франції та Німеччини після закінчення другої світової війни. Визначте пріоритетні напрями співробітництва між країнами та наведіть приклади розбіжностей в баченні політичними колами світових та регіональних питань.

П'яте питання присвячене визначенню ролі Співдружності в британській зовнішньополітичній стратегії після другої світової війни. Визначте зміну ставлення до країн Співдружності за часів консервативних та лейбористських кабінетів. Наведіть приклади співпраці Великої Британії з азіатськими, африканськими країнами Співдружності, країнами Карибського басейну.

У *шостому питанні* слід звернути увагу на роль країн колишнього СРСР у зовнішньополітичних векторах Великої Британії. Простежте зрушення в політичному діалозі, торгово-економічній, військовій сфері між досліджуваними країнами. Визначте специфіку україно-британських відносин та перспективу їх розвитку.

Питання для самоконтролю:

1. В чому відбулося розходження між Великою Британією і США в баченні боснійської кризи?
2. Охарактеризуйте ставлення Великої Британії та США щодо північно ірландської проблеми.
3. Визначте ставлення Великої Британії щодо розширення ЄС на схід.
4. Охарактеризуйте відношення Великої Британії та Франції щодо об'єднання Німеччини.
5. Визначте роль Індії серед стратегічних партнерів Великої Британії у азіатському регіоні.
6. Визначте основні сфери співробітництва між Україною та Великою Британією.

Рекомендована література:

а) основна

1. Великобритания. Эпоха реформ : [монография] / [Громько Ал. А. и др.] ; под ред. Ал. А. Громько ; Российская акад. наук, Ин-т Европы. — М. : Весь Мир, 2007. - 533 с. — (Старый Свет - новые времена. Европа).

2. Громько А. А. Политический реформизм в Великобритании (1970-1990 годы) = Political reformation in Britain (1970s - 1990s) / Алексей Громько ; Рос. акад. наук. Ин-т Европы. — М. : Изд. дом XXI век-Согласие, 2001. — 267 с.
3. Капитонова Н.К. Приоритеты внешней политики Великобритании (1990-1997 гг.) / Н. К. Капитонова; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (Ун-т). — М. : РОССПЭН, 1999. — 141 с.
4. Конституционно-правовой механизм внешней политики : Учеб. пособие / Моск. гос. ин-т междунар. отношений (Ун-т) ; [Редкол.: В. П. Воробьев и др.]. — М. : РОССПЭН, 2004. — 317, [2] с.
5. Крушинський В. Ю. Британська Європа чи європейська Британія: Великобританія в європейських інтеграційних процесах / В. Ю. Крушинський ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. — 214 с.
6. Неприцький О. А. Велика Британія та європейська інтеграція (90-ті рр. ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / О. А. Неприцький. — Х., 2003. — 20 с.
7. Яковенко Н. Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство / Н. Л. Яковенко. — К. : Науковий світ, 2003. — 227 с.

б) додаткова

1. Гогунська Т. О. Формування та реалізація зовнішньополітичних принципів кабінетів М.Тетчер на європейському та американському напрямках (1979-1990 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Т.О. Гогунська. — О., 2003. — 20 с.
2. Яковенко Н. Л. Європейська інтеграційна політика Великої Британії та міжнародні чинники її формування (друга половина ХХ - початок ХХІ ст.) : автореф. дис. . на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Н. Л. Яковенко. - Донецьк, 2005. — 38 с.
3. A Companion to Contemporary Britain, 1939-2000 / Ed. by Paul Addison and Harriet Jones. — Oxford: Blackwell Publishing, 2005. — 583 p.
4. Bartlett C. «The special relationship» : a political history of Anglo-American relations since 1945 / CJ. Bartlett. — L., NY: Longman, 1992. — 196 p.
5. Dobson A. Anglo-American relations in the twentieth century : of friendship, conflict, and the rise and decline of superpowers / Alan P. Dobson. — L. ; NY : Routledge, 1995. — 199 p.

Інтернет-ресурси:

1. The official website of The British Monarchy [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.royal.gov.uk/hmthequeen/hmthequeen.aspx>. - Назва з екрану.
2. The official site of the British Prime Minister's Office [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.number10.gov.uk/>. - Назва з екрану.
3. British Foreign & Commonwealth Office [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.fc.gov.uk/. - Назва з екрану.

4. UK Parliament [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.parliament.uk/>. - Назва з екрану.
5. Hansard - House of Commons debates [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.parliament.uk/business/publications/hansard/commons/>. - Назва з екрану.
6. Foreign Affairs Committee [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/foreign-affairs-committee/>. - Назва з екрану.
7. International Development Committee [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.parliament.uk/business/committees/committees-a-z/commons-select/international-development-committee/>. - Назва з екрану.
8. House of Lords [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.parliament.uk/business/lords/>. - Назва з екрану.

Тема 4. ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ

Питання для обговорення:

1. Особливості розвитку зовнішньої політики з часів розпаду ялтинсько-потсдамської системи міжнародних відносин.
2. Французький підхід до європейської інтеграції.
3. Політика Франції на Близькому Сході.
4. Французька зовнішня політика в азіатському регіоні.
5. Африканський напрям зовнішньої політики Франції.
6. Відносини Франції з Україною.

Основні терміни та поняття:

Бойкот у міжнародних відносинах, «Велика вісімка», визнання де-факто, визнання де-юре, відомство закордонних справ, вільна економічна зона, державний візит, дипломатичні переговори, ембарго, зовнішня політика, зовнішньополітична доктрина, інтеграція міжнародна, інтернаціоналізація, колективна оборона, консул, міжнародні гарантії, невторчання, принцип політичної рівноваги, ратифікація, резолюція, стратегія зовнішньополітична, тероризм міжнародний, «холодна війна».

Методичні рекомендації

У *першому питанні* слід визначити зміни французьких позицій з основних питань зовнішньої політики в ході трансформації біполярної системи, проаналізувати реакцію Франції на події 1989-1991-х рр., визначити регіональні пріоритети зовнішньої політики держави.

У *другому питанні* слід розглянути роль Франції в процесі створення ЄС, проаналізувати і оцінити напрямки політики Франції за такими ключовими

проблемам євроінтеграції: поглиблення європейського будівництва, розширення ЄС, а також формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки / оборони ЄС.

У *третьому питанні* потрібно охарактеризувати місце близькосхідного регіону у зовнішній політиці Франції. Визначте зміну позицію Франсуа Міттерана, Жака Ширака, Ніколя Саркозі, Франсуа Олланда щодо Ірану, Іраку, Сирії, Саудівської Аравії та Єгипту. Визначте ставлення французького уряду до подій «арабської весни».

У *четвертому питанні* слід охарактеризувати основні складові елементи стратегічного партнерства між Францією та країнами Азії після закінчення «холодної війни», виявити риси наступності зовнішньополітичного курсу країни з кінця 80-х років, проаналізувати трансформацію осьових ліній французької зовнішньої політики з країнами АСЕАН, Китаєм, Індією.

П'яте питання передбачає визначення та характеристику зовнішньої політики у «зоні глобальної відповідальності» Франції, що включає її колишні колонії в Африці.

У *шостому питанні* необхідно звернути увагу на історію розвитку двосторонніх відносин між Францією та Україною, визначити перспективи подальшого співробітництва між двома країнами.

Питання для самоконтролю:

1. Перерахуйте пріоритети зовнішньої політики Франції у другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст.
2. Охарактеризуйте роль президента Франції у визначенні зовнішньополітичного курсу держави.
3. Визначте ставлення Франції щодо розширення ЄС на схід.
4. Чим відзначається специфіка відносин Франції з країнами Маг рибу?
5. Проаналізуйте східноєвропейський вектор зовнішньої політики Франції?
6. В чому полягає партнерство Франції з країнами колишнього СРСР?
7. Розкрийте специфіку україно-французьких відносин в культурній сфері.

Рекомендована література:

а) основна

1. Арзаканян М.Ц. Жак Ширак п'ятий президент Пятої республіки/ М.Ц. Арзаканян // *Міжнародна життя*. - 1995. - № 7. - С.70-77.
2. Арзаканян М.Ц. *Політична історія Франції в ХХ столітті* / М.Ц. Арзаканян. - М.: ІВІ РАН, 2002. - 149 с.
3. Деев А.С. *Сучасна Франція: Механізм формування зовнішньої політики* / А.С. Деев. - М.: Міжнародні відносини, 1985. - 208 с.
4. Зуєва К.П. *Політика Франції на Балканах на сучасному етапі*/ К.П.Зуєва // *Глобалізація і регіоналізм. Чорноморський регіон і Балкани*. - М.: Інтердіалект+, 2001. С. 366-375.

5. Зуева К.П. Российско-французские отношения на современном этапе / К.П. Зуева // Западная Европа на пороге третьего тысячелетия. - М.: Наука, 1995. - С. 147-151.
 6. Обичкина Е.О. Франция в новом мировом порядке. Внешняя политика конца 80-х - 90-х годов : Учеб. пособие / Е.О. Обичкина; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. - М. : МГИМО ун-т, 2000. - 164 с.
 7. Обичкина Е.О. Эволюция внешней политики Франции по окончании холодной войны : Конец 1980-х - начало 2000-х годов : автореферат дис. ... доктора исторических наук : 07.00.03 / Моск. гос. ин-т междунар. отношений. – М., 2005. - 64 с.
 8. Рубинский Ю.И. Политические перемены во Франции, причины и следствия / Ю.И. Рубинский; Доклады Института Европы РАН. №40.-М., 1997.- 49 с.
 9. Смирнов В.П. Франция в XX веке / В.П. Смирнов. М.: Дрофа, 2001. -351 с.
 10. Франция. В поисках новых путей / [Ю. И. Рубинский и др.] ; под ред. Ю. И. Рубинского. - Москва : Весь Мир, 2007. - 621 с.
 11. Червяков А.И. Военно-политический курс Франции 1995-2010 / А.Н. Червяков // МЭ и МО.- 1995.- № 10.- С.94-101.
- б) додаткова**
12. Зуева К.П. Внешняя политика Франции в эпоху «неоголлизма» / К.П. Зуева // МЭи МО.- 2004. - № 1. - С. 133-139.
 13. Нарочницкая Е.А. Франция в блоковой системе Европы. 1960-1980-е гг. / Е.А. Нарочницкая; ИНИОН РАН. М.: Наука, 1993.- 238 с.
 14. Рубинский Ю.И. Франция и США: испытание Ираком// Европейская безопасность: события, оценки, прогнозы. - 2003. - № 9. - С. 8-12.
 15. Червяков А.И. Военная политика Франции. 1958-1993/ А.Н. Червяков. -М.: Наука, 1994.- 106 с.

Інтернет-ресурси:

1. Диковицька А.М. Середземноморський вектор у зовнішній політиці Ніколя Саркозі [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_59_dod/Gileya59_/P10_doc.pdf. - Назва з екрану.
2. Колотуха О.Ю. Політика Франції щодо розбудови системи європейської безпеки за президентства Ніколя Саркозі / Колотуха О.Ю. [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2012_58_dod/Gileya58d/P17_doc.pdf. - Назва з екрану.
3. Кравченко В.В., Крапівін О.В.. Роль Франції в загальній Європейській політиці безпеки/ В.В. Кравченко, О.В. Крапівін [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vdu_b/2008_2/texts/08kvvepb.pdf. - Назва з екрану.

4. Оляни І.М. Політика Ніколя Саркозі у сфері європейської безпеки / І.М.Оляни [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/SL15_doc.pdf. - Назва з екрану.
5. Ольховая Ю.І. Нові аспекти зовнішньої політики Французької республіки в рамках НАТО та Євросоюзу [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Znprviknu/2009_19/vip19-48.pdf. - Назва з екрану.
6. Цимбалюк І. Л. Північноатлантичні аспекти зовнішньої політики Франції та світовий досвід / І. Л. Цимбалюк [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvynu/misnarod_vidnos/2009_11/R3/Bogorodetska.pdf. - Назва з екрану.
7. Шаповалова О.І. Французький підхід до політичної інтеграції в Європейському Союзі [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_soc/2009_4/Shapovalova.pdf. - Назва з екрану.
8. The French Ministry of Foreign affair [Електронний ресурс]/ - Режим доступу: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/>. - Назва з екрану.
9. Présidence de la République: Accueil [Електронний ресурс]/ - Режим доступу: <http://www.elysee.fr/>. - Назва з екрану.

Тема 5. ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФРН

Питання для обговорення:

1. Трансатлантичне партнерство ФРН та США.
2. ФРН у європейському інтеграційному процесі.
3. Політика ФРН щодо країн Центральної і Східної Європи.
4. Відносини ФРН до країн «третього світу».
5. Україно-німецькі відносини.

Основні терміни та поняття:

Анексія, багатостороння дипломатія, блокада, визнання де-юре, відомство закордонних справ, глобалізація, делімітація кордону, демаркація кордону, демонстрація сили, державний візит, дипломатія, дискримінація, експансія, експорт, зовнішній ринок, зовнішньополітична доктрина, інтервенція, колективна оборона, конфлікт міжнародний, міжнародна взаємозалежність, міжнародні гарантії, невтручання, нейтралітет, парафування міжнародного договору, паритетний принцип, резолюція, status quo post antebeium, status quo post belum, тероризм міжнародний, ультиматум, «холодна війна».

Методичні рекомендації

У *першому питанні* бажано звернути увагу на історичні корені американо-німецьких відносин з моменту закінчення другої світової війни, ролі США у вирішенні зовнішніх аспектів німецького об'єднання. Простежте еволюцію відносин між обома державами за часів канцлерів Г.Коля, Г.Шрöderа, А. Меркель. Проаналізуйте співробітництво у економічній, військовій, політичній сферах, визначте внесок ФРН у НАТО.

У *другому питанні* визначте основні етапи участі ФРН у євро інтеграційних процесах. Проаналізуйте позицію німецького уряду щодо поглиблення європейського будівництва, розширення ЄС, а також формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки / оборони ЄС.

У *третьому питанні* розгляньте зміну поняття «східна політика» в урядових колах ФРН після другої світової війни. Зверніть увагу на появу 4 векторів зовнішньої політики у досліджуваному регіоні після ліквідації біполярного світового устрою (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина; країни Балтії; країни Південно-Східної Європи; країни СНД), визначте специфіку кожного з них.

Четверте питання присвячене визначенню ролі країн «третього світу» у зовнішньополітичній стратегії ФРН та характеристикі основних сфер співробітництва та допомоги за часів Г.Шрöderа та А.Меркель.

У *п'ятому питанні* слід охарактеризувати основні складові елементи партнерства між Україною та Німеччиною, спрогнозувати подальші шляхи співробітництва.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте місце Німеччини на зовнішньополітичній арені після об'єднання 1990 р.
2. Визначте ставлення Німеччини щодо розширення ЄС на схід.
3. Які дискусії існували щодо поширення військ НАТО в Східній частині Німеччини в процесі об'єднання?
4. Чим відзначається специфіка відносин Німеччини з країнами Близького Сходу?
5. Як відреагував уряд Німеччини на події «арабської весни»?
6. Проаналізуйте азіатський напрям зовнішньої політики Німеччини?
7. В чому полягає партнерство Німеччини з країнами колишнього СРСР?

Рекомендована література:

а) основна

1. Германия. Вызовы XXI века / Под ред. В.Б. Белова ; Российская АН, Институт Европы, Филиал Фонда имени Фридриха Эберта в Российской Федерации. — М. : Издательство «Весь мир», 2009. — 792 с. — (Старый Свет - новые времена).

2. Имангалиев Р. Н. Новая Германия в меняющемся мире = Das neue Deutschland in der sich wandelnden Welt : международное положение и внешняя политика Германии на рубеже XX-XXI вв. /Р. Н. Имангалиев. — Казань : Новое знание, 2006. — 252 с.
3. История Германии : [учеб. пособие для студентов вузов] : в 3 т. / Западносиб. Центр герм. исслед. ; [А. М. Бетмакаев и др.] ; под общ. ред. Б. Бонвеча и Ю. В. Галактионова. — Кемерово : Кузбассвузиздат, 2005— (Тип. изд-ва Кузбассвузиздат). —
4. Т. 2 : От создания Германской империи до начала XXI века. — 2005. — 619, [5] с.
5. Мартинов А. Ю. Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990- 2005 рр.) / А. Ю. Мартинов. — К. : Інститут історії України НАНУ, 2006. — 447 с.
6. Павлов Н. В. Внешняя политика ФРГ в постбиполярном мире / Н. В. Павлов ; Рос. акад. наук, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. — М. : Наука, 2005. — 409, [1] с.
7. Павлов Н. В. Германия на пути в третье тысячелетие : Курс лекций : Учеб. пособие для вузов / Н. В. Павлов. — М. : Высш. шк., 2001. — 366, [1] с.
8. Павлов Н. В. Современная Германия : учеб. пособие по страноведению для студентов и преподавателей гуманитар. вузов и фак. / Н. В. Павлов. — Москва : Высш. шк., 2005 (ГУЛ Смол. обл. тип. им. В.И. Смирнова). — 566, [1] с.
9. Россия и Германия в Европе = Russland und Deutschland in Europa / [сост. Б. Орлов, Х. Тиммерманн] ; РАН, Ин-т Европы, Мюльхаймс. инициатива, Ассоц. европ. исслед. — М. : Памятники ист. мысли, 1998. — 288 с.

б) додаткова

1. Кондратюк СВ. Європейська політика об'єднаної Німеччини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку» / СВ. Кондратюк. — К., 2003. — 20 с.
2. Germany since Unification. The Domestic and External Consequences / Ed. by Klaus Larres. — NY: St. Martin's Press, Inc, 1998. — 239 p.
3. Stent A. Russia and Germany reborn : unification, the Soviet collapse, and the new Europe / Angela E. Stent. — Princeton: Princeton University Press, 1999. — 300 p.

Інтернет-ресурси:

1. Валіон О. Динаміка українсько-німецьких політичних відносин упродовж 1991–2001 рр. / Оксана Валіон [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ues/2008_2009/Articles/2/Valion.pdf. - Назва з екрану.
2. Гуцал С.А. відносини України та Німеччини: Пріоритети, проблеми, перспективи/ Гуцал Світлана Анатоліївна [Електронний ресурс] // Національна

- бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sp/2011_4/148-155.pdf. - Назва з екрану.
3. Сокол С.М. Місце України в зовнішній політиці Німеччини в Східній Європі на сучасному етапі / Сокол С.М. [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Magisterium/Ist/2007_28/08_sokol_sm.pdf. - Назва з екрану.
4. Außenministerium der Bundesrepublik Deutschland [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Startseite_node.html. - Назва з екрану.
5. The Federal Chancellor [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bundestag.de/Webs/BKin/EN/Homepage/homepage_node.html. - Назва з екрану.
6. Deutscher Bundestag [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bundestag.de/>. - Назва з екрану.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Анексія (приєднання) — протиправне приєднання (загарбання) державою території, яка належить іншій державі. А. є грубим порушенням міжнародного права.

Багатостороння дипломатія — дипломатична діяльність за участю представників кількох держав, пов'язаних з роботою міжнародних міжурядових організацій та конференцій, проведення переговорів, консультацій тощо.

Білий дім — резиденція та канцелярія президента США у Вашингтоні (з 1800 р.). Білим домом часто називають уряд США, який очолює президент як голова виконавчої влади.

Блокада — ізоляція держави іншою державою чи групою держав, щоб її змусити до змін в поведінці. Застосовується економічна, морська, воєнна, валютна блокада тощо.

Бойкот у міжнародних відносинах — відмова держави (держав) встановлювати або підтримувати ті чи інші відносини з державою чи групою держав.

Ввічливість міжнародна — акти добросусідства, дружелюбності, доброзичливості, підкресленої поваги, а також скасування формальностей, надання пільг, привілеїв та послуг іноземним державам та їхнім громадянам не в силу вимог міжнародно-правових норм, а з доброї волі держави, яка здійснює такі акти.

Велика держава — держава, матеріальний та політичний потенціал якої дає змогу здійснювати формуючий вплив на всю систему міждержавних відносин або на значну її частину в одному чи кількох напрямках, на глобальному та регіональному рівнях, який значно перевищує за обсягами аналогічний вплив інших держав чи груп держав.

«Велика сімка» — група економічно найрозвиненіших держав світу, до складу яких входять США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія та Канада. Частка цих країн у світовому ВВП та промисловому виробництві становить понад 50%, у сільському господарстві — понад 25%. Наприкінці 90-х років ХХ ст., завдяки залученню до Великої сімки Росії, офіційно набула назву «вісімки».

Визнання де-факто — традиційна форма офіційного визнання новоутворених держав або урядів існуючими державами. Як правило, застосовується у випадках, коли держава, яка здійснює визнання, не повною мірою впевнена в життєздатності та стабільності нового уряду чи держави або

ж не має реального наміру (принаймні до настання певних умов) на офіційному рівні остаточно визнати новою суб'єкта міжнародного права чи його уряд.

Визнання де-юре — найпоширеніша форма офіційного визнання новоутворених держав або урядів, яке вважається повним і остаточною. Здійснюється шляхом видання внутрішнього акта держави, яка вже існує, де вона виражає намір встановити певні взаємовідносини з новою державою як суб'єктом міжнародного права. Наслідком визнання де-юре є встановлення дипломатичних відносин між державами.

Відомство закордонних справ — державний орган, який здійснює практичну діяльність щодо втілення зовнішньої політики держави. В більшості країн це — МЗС. Відомство закордонних справ представляє і захищає права й інтереси держави в сфері міжнародних відносин, здійснює дипломатичні зносини з іноземними державами, забезпечує участь у міжнародних міжурядових організаціях, дає вказівки дипломатичним представникам, установам за кордоном, направляє та контролює їхню діяльність. Відомство закордонних справ підтримує зв'язки і веде переговори з іноземними дипломатичними представниками та делегаціями, готує проекти угод, опрацьовує інформацію, що надходить із дипломатичної мережі, інформує уряд про проблеми міжнародного життя, проекти рішень в міжнародних питаннях. На Відомство закордонних справ покладено захист прав її інтересів громадян держави за кордоном.

Візити на високому та найвищому рівнях — одна із основних форм двота багатосторонніх міжнародних відносин, сприяють розвитку міжнародних зв'язків, швидкому й авторитетному вирішенню гострих та складних питань міжнародного життя. Водночас вони є засобом реалізації багатьох інших форм дипломатичної діяльності: участі в міжнародних конгресах, конференціях, нарадах, роботі міжнародних організацій тощо. За статусом особи, яка здійснює візити чи очолює делегацію, розрізняють візити на високому та найвищому рівні. Візити на найвищому рівні — це візити глав іноземних держав, а на високому рівні — голів парламентів, голів урядів, їхніх заступників, візити фахових міністрів, представників глав держав та урядів.

Вільна економічна зона — спеціально виділена територія країни з пільговими економічними умовами для національних та (або) іноземних підприємств.

Внутрішня компетенція держави — сукупність питань, ідо входять до компетенції органів держав та не є предметом міжнародно-правового регулювання.

Глобалізація — процес інтенсифікації взаємозв'язків між різними формами суспільного життя, внаслідок якого посилюється взаємозалежність

країн у міжнародному житті, зникають географічні кордони соціальних та культурних систем.

Даунінг-стріт — вулиця в центрі Лондона, названа на честь англійського дипломата Дж. Даунінга. На Даунінг-стріт розташоване МЗС та офіційна резиденція прем'єр-міністра Великої Британії.

Декларація — одно-, дво- або багатостороння заява, в якій держави проголошують принципи своєї зовнішньої і внутрішньої політики або висловлюють свою позицію з конкретних питань. У формі декларації може здійснюватися визнання держав і урядів. Декларація за участю двох і більше держав, якщо вони створюють для сторін взаємні права і обов'язки, є міжнародними договорами, у яких сторони декламують, заявляють про спільні принципи, цілі та наміри, взаємні права і обов'язки.

Делімітація кордону — договірне визнання лінії кордону між державами. Положення про Делімітацію кордону є складовою частиною мирних договорів чи спеціальних угод про встановлення або зміну кордонів. Делімітація кордону є підставою для наступного етапу визначення кордону — демаркації кордону.

Демаркація кордону — точне визначення на місцевості проходження державного кордону згідно з договором про делімітацію її доданими до нього картами та описами. Робота з визначення кордону на місцевості здійснюється спеціально створеними змішаними комісіями сусідніх держав. Демаркаційні документи підлягають затвердженню обома сторонами відповідно до діючого внутрішнього законодавства кожної з них і набувають чинності після обміну документами, що свідчать про таке затвердження.

Демонстрація сили — загрозливі дії держави чи групи держав щодо іншої держави чи групи держав, які не полягають у безпосередньому застосуванні військової сили, але вказують на готовність її застосувати (підвищення рівня готовності збройних сил, наближення війська чи флоту до державних кордонів, маневри тощо) і, здебільшого, мають на меті політичний тиск. Відповідно до Статуту ООН демонстрація збройних сил держав-членів ООН може бути одним із заходів у разі загрози миру та актів агресії. У такому випадку демонстрація сили застосовується за рішенням Ради Безпеки ООН.

Денонсація — належним чином оформлена відмова держави від укладеного нею міжнародного договору, спосіб припинення дії двостороннього або вихід із багатостороннього договорів згідно з процедурою, передбаченою нормами міжнародного права, у порядку і строки, передбачені самим договором; різновид односторонньої відмови суб'єкта договору від укладеного міжнародного договору. Формальною умовою денонсації згідно із загальним правилом є завчасне попередження про це сторін договору. Стосовно найбільш важливих міжнародних договорів може встановлюватись правило завчасного попередження Ради Безпеки ООН про їхню денонсацію.

Державний візит — найвища категорія візитів, що здійснюється главами іноземних держав. Візит держаний має велике політичне значення й відзначається особливою урочистістю і обов'язковим дотриманням усіх церемоніальних почестей як під час зустрічі, так і під час інших заходів, передбачених програмою візиту. У разі прибуття глави іноземної держави з дружиною, для неї забезпечується окрема програма візиту.

Дипломатичні відносини — основна форма підтримання офіційних відносин між державами відповідно до норм міжнародного права і практики міжнародного спілкування.

Дипломатичні візити — важливий засіб встановлення, підтримки та розвитку зв'язків із представниками офіційних, ділових, громадських кіл країни перебування, дипломатичним корпусом. Відповідно до призначення та протокольних характеристик дипломатичні візити поділяються на протокольні (ввічливості або представлення), ділові та приватні. До візитів, що мають офіційний характер і є обов'язковими, належать, зокрема, візити дипломатичного представника до міністерства закордонних справ для вручення копій своїх вірчих грамот та відкличних грамот попередника з проханням про аудієнцію у глави держави для вручення їхніх оригіналів; візити до офіційних осіб держави після вручення главі держави вірчих грамот; візити до дуаена та інших глав дипломатичних представництв іноземних держав у країні перебування тощо.

Дипломатичні контакти — особисті контакти між керівними діячами держав або особами, які мають спеціальні повноваження. Д. к. підтримуються на рівні глав держав і урядів, міністрів закордонних справ та інших офіційних представників. На практиці Д. к. здійснюються під час періодичних зустрічей у ході дипломатичних конференцій, візитів, переговорів, дипломатичних прийомів тощо.

Дипломатичні переговори — офіційне обговорення представниками держав політичних, економічних та інших питань дво- та багатосторонніх відносин з метою погодження зовнішньополітичної стратегії, практики або відповідно акцій обміну думками та інформацією, підготовки й укладання договорів, урегулювання спірних питань. Д. п. здійснюються шляхом особистих зустрічей їх учасників або письмово — дипломатичним листуванням.

Дипломатія — засіб здійснення зовнішньої політики держави; офіційна діяльність глав держав і урядів, міністрів закордонних справ, відомств закордонних справ, дипломатичних представництв, делегацій на міжнародних конференціях з метою втілення завдань зовнішньої політики держави, захисту прав та інтересів держави, її установ і громадян за кордоном; мистецтво досягти своєї мети методами, притаманними дипломатами.

Дискримінація — навмисне обмеження або позбавлення прав певних категорій суб'єктів права за конкретно визначеними ознаками. У міжнародних відносинах дискримінація полягає в обмеженні або звуженні однією державою прав і законних інтересів іншої держави всупереч принципів рівності.

Експансія — розширення впливу держави (держав) в різних галузях діяльності. Посилення процесів експансії в сучасних міжнародних відносинах пов'язане з розвитком тенденції глобалізації. Розрізняють політичну, економічну, та інформаційну експансію. Об'єктами її можуть виступати не тільки країни, що розвиваються, але й розвинені держави. Особливе місце, як форма зовнішньої політики держав займає економічна експансія, яка спрямовується на розширення сфери економічного впливу шляхом захоплення нових ринків збуту, джерел сировини, сфери свободи односторонніх дій тощо. Здійснюється економічна експансія як економічними методами через вивезення капіталу, валютну політику, так і шляхом дипломатичного тиску тощо. Економічна експансія може проводитись також окремими ТНК, концернами, фірмами. Передумовою експансії, як правило, служить перевага однієї держави над іншою у певній галузі.

Експорт — вивезення товарів, послуг чи капіталу для реалізації на зовнішньому ринку. Під вивезенням товарів розуміється вивезення матеріал, благ; під вивезенням послуг — оплатне надання іноземному партнеру послуг виробничого характеру чи споживчого призначення; під вивезенням капіталу — вкладення капіталу за межами країни (будівництво, експлуатація відповідних підприємств та об'єктів) з метою одержання прибутку.

Ембарго — заборона ввезення в країну чи вивезення з неї товарів або валюти. Ембарго може бути введено як у воєнний, так і у мирний час. У воєнний час це, по суті, форма економічної блокади. У мирний час — засіб економічного та фінансового тиску.

Емісар — спеціальний представник держави чи недержавної установи, організації (інколи особистий представник якоїсь особи), який направляється до іншої країни для виконання доручень неофіційного, переважно конфіденційного характеру. Діяльність емісару на відміну від офіційного, представницького характеру спеціальних місій, в сучасній дипломатичній практиці та міжнародному праві не врегульовано.

Зовнішній ринок — сфера товарно-грошових відносин між країнами, що пов'язані з участю в міжнародному поділі праці і розкриваються через систему зовнішньоекономічних зв'язків, які формують середовище та структуру зовнішнього ринку.

Зовнішня політика — загальний курс держави в міжнародних справах, що регулює відносини держави з іншими державами і народами відповідно до її принципів та цілей, здійснюваних різними методами.

Зовнішньополітична доктрина — прийнята в тій чи іншій державі система поглядів на цілі, завдання і характер зовнішньо-політичної діяльності, а також на засоби її реалізації та забезпечення. Доктрина зовнішньополітична — є невід'ємною складовою процесу взаємин держави з іншими міжнародними акторами.

Інтеграція міжнародна — процес економічної взаємодії країн, що веде до зближення господарчих механізмів, набуває форми міждержавних угод та узгоджено регулюється міждержавними органами.

Інтервенція — вид застосування сили у формі втручання однієї держави у внутрішні справи іншої або в її відносини з третіми державами. Згідно із міжнародним правом жодна держава не має права з будь-якої причини втручатися прямо або опосередковано у справи інших держав.

Інтернаціоналізація — процес поширення певного явища за межі національних кордонів, встановлення таких зв'язків між державами в певній галузі, за яких діяльність окремої держави стає складовою світових процесів (інтернаціоналізація конфлікту, інтернаціоналізація ринків, інтернаціоналізація злочинності тощо).

Коллективна безпека — система норм міжнародного права, закріплених у Статуті ООН. Регулює колективне застосування сили під егідою ООН з метою підтримання чи відновлення міжнародного миру та безпеки. Єдиним органом, який має право від імені ООН вдаватися до дій превентивного чи примусового характеру, у т. ч. до створення і застосування міжнародних збройних сил, є РБ ООН.

Коллективна оборона — спільні та узгоджені дії держав, спрямовані на запобігання або відсіч агресії проти однієї чи кількох з них з боку третіх держав. У більшості випадків дія реалізації Колективної оборони створюються формальні коаліції держав, які спрямовані проти певного потенційного противника. Стимування потенційного агресора має пасивний характер і відбувається через погрозу застосування сили з боку учасників колективної оборони.

Коллективні заходи — спільні дії кількох держав або міжнародних організацій, спрямовані на примус до відповідальності та (або) відновлення порушеного права.

Комюніке — офіційне повідомлення про хід або результати міжнародних переговорів, досягнуту міжнародну угоду тощо. Комюніке може бути розширеним або стислим, із викладенням позицій сторін із конкретних питань, прийнятих рішень. Може також віддзеркалювати досягнуті між сторонами домовленості та мати у цьому випадку певні правові наслідки для сторін.

Кондомініум — спільне володіння та здійснення юрисдикції над однією територією двома або кількома державами.

Консул — посадова особа, призначена в певний район іншої держави, за згодою останньої, для виконання там консульських функцій.

Конфлікт міжнародний — стан міжнародних відносин, який характеризується зіткненням інтересів їхніх суб'єктів із застосуванням військової сили або інших силових засобів їх реалізації, для досягнення політичного панування у міжнародному середовищі. Крайньою формою міжнародного конфлікту є війна, яку ведуть збройні сили.

Конфронтація міжнародна — стан зіткнення інтересів держав, їхніх об'єднань та коаліцій. Міжнародна конфронтація — складова частина міжнародного конфлікту, одна із його початкових фаз, яка за певних умов може перерости в конфлікт.

Міжнародна взаємозалежність — стан міжнародної системи, що характеризується зв'язками між державами, які роблять їхній розвиток і майбутнє взаємозалежним. У сучасному світі взаємозалежність переважно проявляється як асиметрична, коли один партнер міжнародних відносин залежить від іншого, але і менш залежний здійснює суттєвий вплив на іншого партнера. Тотальна одностороння залежність, якою характеризувалися попередні міжнародні системи, зокрема епоха балансу сил, зустрічається дедалі рідше. При домінуванні комплексної взаємозалежності держав, військова сила втрачає роль вирішального чинника у захисті національних інтересів. Безпека кожного стає запорукою безпеки всіх.

Міжнародний договір — згода між двома або кількома суб'єктами міжнародного права, яка регулює їхні відносини шляхом створення взаємних прав та обов'язків у політичних, економічних, науково-технічних, культурних та інших галузях.

Міжнародні гарантії — один із засобів забезпечення дотримання норм міжнародного права та виконання міжнародних зобов'язань. Міжнародні гарантії можуть бути колективними (з боку кількох держав) або односторонніми.

Мораторій — домовленість суб'єктів міжнар. права щодо відстрочки або утримання від будь-яких дій на визначений чи невизначений час унаслідок непередбачених, незвичайних економічних, політичних, екологічних чи інших обставин.

Наддержава — міжнародно-політичний статус держави, що відіграє панівну роль у міжнародних відносинах. При визначенні статусу наддержави використовуються такі критерії: наявність військ, потенціалу, що здатний

спричинити масові руйнування в планетарному масштабі (на сучасному етапі — наявність значного арсеналу зброї масового знищення); здатність впливати на умови існування всього людства; відсутність географічних обмежень проєкції сили та наявність довгострокових та середньострокових національних інтересів у всіх регіонах світу; неможливість поразки в повномасштабній війні. Визначення наддержави тісно пов'язано з появою глобальної, універсальної системи міжнародних відносин.

Невтручання — один із головних принципів міжнародного права згідно з яким держава чи група держав не мають права втручатися у внутрішні та зовнішні справи іншої держави, закріплений у Статуті ООН.

Нейтралітет — особливий міжнародно-правовий статус держав. У міжнародному праві розрізняються: нейтралітет під час війни (евентуальний) та постійний.

Органи зовнішніх зносин — сукупність державних органів та осіб, які мають право представляти інтереси держави та її громадян у процесі здійснення міжнародних зв'язків. Розрізняють внутрішньодержавні органи зовнішніх зносин та закордонні. До перших належать органи загального політичного керівництва: глава держави, глава уряду, парламент, уряд, відомство закордонних справ, а також органи, які здійснюють зовнішні зносини в окремих галузях. Органи зовнішніх зносин за кордоном можуть бути постійними (дипломатичне представництво, консульська установа, постійне представництво при міжнародній організації) або тимчасові (делегації на міжнародні конференції, двосторонніх переговорах спеціальні місії тощо).

Парафування міжнародного договору — процедура, шляхом якої прийнятий текст міжнародного договору оголошується остаточним із підтвердженням автентичності тексту ініціалами уповноважених осіб від договірних держав; застосовується частіше щодо двосторонніх договорів. За загальним правилом парафування міжнародного договору потребує ратифікації (затвердження) відповідними органами держав.

Паритетний принцип — режим міждержавних відносин, при якому одна держава на правах взаємності надає на своїй території іншій державі такі самі права, пільги та привілеї, що надаються їй та її громадянам.

Переговори міжнародні — один із політичних мирних засобів вирішення міжнародних спорів; можуть відбуватися і за відсутністю міжнародного спору. Під час переговорів вирішуються політичні, юридичні та інші питання без втручання третіх осіб. Результати переговорів знаходять відображення у спільних комюніке або підписанні відповідних договорів. Переговори можуть бути як двосторонніми, так і багатосторонніми. Різновидом переговорів є консультації, які нерідко передують офіційним переговорам.

Передова група — місія дипломатів та експертів, що запроваджується для підготовки проведення офіційних візитів, зустрічей і конференцій (форумів) глав держав, урядів та керівників зовнішньополітичних відомств. Основними цілями передової групи є організація, опрацювання програми й порядку конкретних візитів і зустрічей високих посадових осіб у країнах її проведення, погодження основних документів і підготовка до їх підписання під час загальних політичних заходів.

Принцип політичної рівноваги — запобігання концентрації сили та (або) влади в одного політичного актора в державі й міжнародних відносинах завдяки розподілу влади між кількома акторами та створення системи стримувань і противаг.

Ратифікація — затвердження вищим органом державної влади міжнародного договору, підписаного від імені цієї держави чи уряду його повноважним представником. Р. є однією із форм вираження згоди держави щодо обов'язковості договору.

Режим найбільшого сприяння — міжнародно-правовий режим, відповідно до якого кожна із договірних сторін зобов'язується створити другій стороні, її фізичним чи юридичним особам такі самі сприятливі умови в галузі економіки, торгівлі та інших відносин, що вона створює, або буде створювати в майбутньому третій державі, її фізичним та юридичним особам.

Резолюція — документ, що фіксує низку положень підсумкового та заключного характеру, який приймають конференції або органи міжнародної міжурядової організації; як правило, носить форму рекомендації.

Статус — правове положення фізичної або юридичної особи в міжнародному праві. Інколи термін статус використовується для означення прав, положення або режиму певної території.

Статус-кво — повернутися до становища, яке було до спричинених за будь-яких обставин змін.

Status quo post antebeium (лат.) — положення, яке існувало до війни, до спричинених нею змін.

Status quo post belum (лат.) — положення, яке склалося після війни.

Статут — міжнародний договір багатосторонній про засади діяльності будь-якого міжнародного органу, який визначає мету цього органу, його структуру і функції.

Стратегія зовнішньополітична — система практичних заходів держави для досягнення цілей зовнішньої політики, а також система теоретичних

положень, якими вони регулюються. Зовнішньополітична стратегія формується в системі державних документів, що містять концепцію зовнішньої політики або зовнішньополітичну доктрину, військово-політичну доктрину, концепцію національної безпеки тощо; або не оформляється державними актами, але є системою принципів, що регулюють діяльність державних органів і посадових осіб у зовнішньополітичній сфері.

Суб'єкти міжнародного договору — сторони, що беруть участь у складанні міжнародного договору, його учасники. Ними можуть бути всі суб'єкти міжнародного права — учасники міжнародних відносин, які володіють міжнародними правами і обов'язками, здійснюють їх на основі міжнародного права і несуть у необхідних випадках міжнародно-правову відповідальність.

Тероризм міжнародний — явище світової політики, пов'язане із застосуванням крайніх форм насилля для дестабілізації міжнародних відносин. Причина міжнародного тероризму полягає у зростанні міжнародних кризових явищ, нездатності міжнародного співтовариства ефективно регулювати міжнародні процеси, встановленні радикальних політичних цілей в умовах різкого дисбалансу сил.

Ультиматум — категорична вимога уряду держави до уряду іншої держави про виконання у зазначений ним строк певних дій, що супроводжується погрозою вжити ті чи інші заходи у разі, якщо ці дії не будуть виконані. Ультиматум може бути усним або письмовим; під час війни Ультиматум може бути пред'явлено військовим командуванням військам (угрупованням військ) супротивника.

Форін офіс — державне урядове відомство з питань закордонних справ Великої Британії.

«Холодна війна» — термін, який використовується для визначення конфронтації між СРСР і західними країнами на чолі США в період після закінчення Другої світової війни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Великобритания. Эпоха реформ : [монография] / [Громыко Ал. А. и др.] ; под ред. Ал. А. Громыко ; Российская акад. наук, Ин-т Европы. — М. : Весь Мир, 2007. - 533 с. — (Старый Свет - новые времена. Европа).
2. Германия. Вызовы XXI века / Под ред. В.Б. Белова ; Российская АН, Институт Европы, Филиал Фонда имени Фридриха Эберта в Российской Федерации. — М. : Издательство «Весь мир», 2009. — 792 с. — (Старый Свет - новые времена).
3. Громыко А. А. Политический реформизм в Великобритании (1970-1990 годы) = Political reformation in Britain (1970s - 1990s) / Алексей Громыко ; Рос. акад. наук. Ин-т Европы. — М. : Изд. дом XXI век-Согласие, 2001. — 267 с.
4. История Германии : [учеб. пособие для студентов вузов] : в 3 т. / Западносиб. Центр герм. исслед. ; [А. М. Бетмакаев и др.] ; под общ. ред. Б. Бонвеча и Ю. В. Галактионова. — Кемерово : Кузбассвузиздат, 2005— (Тип. изд-ва Кузбассвузиздат). —
Т. 2 : От создания Германской империи до начала XXI века. — 2005. — 619, [5] с.
5. Конституционно-правовой механизм внешней политики : Учеб. пособие / Моск. гос. ин-т междунар. отношений (Ун-т) ; [Редкол.: В. П. Воробьев и др.]. — М. : РОССПЭН, 2004. — 317, [2] с.
6. Крушинський В. Ю. Британська Європа чи європейська Британія: Великобританія в європейських інтеграційних процесах / В. Ю. Крушинський ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. — 214 с.
7. Кузнецов Д. В. Взаимодействие внешней политики и общественного мнения в США : некоторые актуальные вопросы / Д. В. Кузнецов. — Москва : URSS : КомКнига, 2010. — 494, [2] с.
8. Мартинов А. Ю. Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990- 2005 рр.) / А. Ю. Мартинов. — К. : Інститут історії України НАНУ, 2006. — 447 с.
9. Мироненко Н. С. Страноведение : Теория и методы : Учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по геогр. специальностям / Н. С. Мироненко. — М. : Аспект пресс, 2001. — 267, [1] с.
10. Павлов Н. В. Внешняя политика ФРГ в постбиполярном мире / Н. В. Павлов ; Рос. акад. наук, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. — М. : Наука, 2005. — 409, [1] с.
11. Павлов Н. В. Германия на пути в третье тысячелетие : Курс лекций : Учеб. пособие для вузов / Н. В. Павлов. — М. : Высш. шк., 2001. — 366, [1] с.
12. Яковенко Н. Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство / Н. Л. Яковенко. — К. : Науковий світ, 2003. — 227 с.

Додаткова

13. Андреев Е. В. Политико-дипломатические аспекты объединения Германии в конце XX века : дисс. ... кандидата ист. наук : 07.00.03 / Андреев Егор Владимирович. — М., 2006. — 237 с.
14. Бессонова М. М. Зміни у східноєвропейській політиці США (1989-перша половина 1990 рр.) : дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.02 / Бессонова Марина Миколаївна. — Запоріжжя, 2000. — 226 с.
15. Васильчук Г.М. Історія міжнародних відносин (кінець XIX-середина XX ст.): Навч. посіб. для студ. IV курсу істор. фак. - Запоріжжя, 2005.
16. Гогунська Т. О. Формування та реалізація зовнішньополітичних принципів кабінету М.Тетчер на європейському та американському напрямках (1979-1990 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Т. О. Гогунська. — О., 2003. — 20 с.
17. Гончар Ю. Б. Еволюція політики США щодо штеграційних процесів у західній Європі (конець 80-х-90-і роки) : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Ю. Б. Гончар. — К., 1997. — 24 с.
18. Девятова Л. Ф. Германия в системе европейской безопасности в конце XX - начале XXI вв. : дисс. ... кандидата ист. наук : 07.00.03 / Девятова Людмила Федоровна. — Казань, 2003. — 237 с.
19. Кондратюк СВ. Європейська політика об'єднаної Німеччини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку» / СВ. Кондратюк. — К., 2003. — 20 с.
20. Міжнародні відносини та зовнішня політика 1980-2000 роки: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - К., 2001.
21. Неприцький О. А. Велика Британія та європейська інтеграція (90-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / О. А. Неприцький. — Х., 2003. — 20 с.
22. Турчак Н. І. Зовнішня політика адміністрації Дж. Буша: концептуальний і прикладний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Н. І. Турчак. — К., 1998. — 20 с.
23. Яковенко Н. Л. Європейська інтеграційна політика Великої Британії та міжнародні чинники її формування (друга половина XX - початок XXI ст.) : автореф. дис. . на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Н. Л. Яковенко. - Донецьк, 2005. — 38 с.
24. Алмонд Г. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие / Сокр. пер. с англ. А.С. Богдановского, Л.А. Галкиной; Под ред.. М.В. Ильина. - М.: Аспект Пресс, 2002. - 537с.
25. Давыдов В. Ф. США и западно-европейские «центры силы» / В. Ф. Давыдов, Т. В. Оберемко, А. И. Уткин ; АН СССР, Ин-т США и Канады. — М. : Издательство «Наука», 1978. — 287 с.
26. Имангалиев Р. Н. Новая Германия в меняющемся мире = Das neue Deutschland in der sich wandelnden Welt : международное положение и внешняя

- политика Германии на рубеже XX-XXI вв. /Р. Н. Имангалиев. — Казань : Новое знание, 2006. — 252 с.
27. Капитонова Н.К. Приоритеты внешней политики Великобритании (1990-1997 гг.) / Н. К. Капитонова; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (Ун-т). — М. : РОССПЭН, 1999. - 141, [2] с.
29. Мадюсон В.В. Сучасна українська геополітика: Навч. посіб. Для студ. гуман. спец. ВУЗів. -К., 2003.
30. Международное право : [Учеб. по спец. «Правоведение (междунар. право)», «Междунар. Отношения» и «Междунар. экон. отношения» / Ашавский Б. М., Борисов К. Г., Бояршинов В. Г. и др.; Отв. ред. Ю. М. Колосов, В. И. Кузнецов] ; Дипломат, акад. МИД РФ, Моск. гос. ин-т междунар. отношений. — М. : Междунар. отношения, 1994. — 606, [1] с.
31. Павлов Н.В. Внешняя политика ФРГ от Аденауэра до Шредера / Павлов Н. В., Новиков А. А. — М. : Московские учебники - СиДиПресс, 2005. — 605 с.
32. Павлов Н. В. Объединение, или Рассказ о решении германского вопроса с комментариями и отступлениями / Н. В. Павлов. — М. : ИПО «Полигран», 1992. — 229 с.
33. Павлов Н. В. Современная Германия : учеб. пособие по страноведению для студентов и преподавателей гуманитар. вузов и фак. / Н. В. Павлов. — Москва : Высш. шк., 2005 (ГУЛ Смол. обл. тип. им. В.И. Смирнова). — 566, [1] с.
34. Россия и Германия в Европе = Russland und Deutschland in Europa / [сост. Б. Орлов, Х. Тиммерманн] ; РАН, Ин-т Европы, Мюльхаймс. инициатива, Ассоц. европ. исслед. — М. : Памятники ист. мысли, 1998. — 288 с.
35. After Unity. Reconfiguring German Identities / Ed. by Konrad H. Jarausch. - Oxford: Berghahn Books, 1997. - 216 p.
36. American foreign policy : a framework for analysis / Ed. by William O. Chittick, Lee Ann Pingel. — Washington, DC: CQ Press, 2006. — 592 p.
37. American foreign policy : theoretical essays / G. John Ikenberry, editor. — Glenview, Ill. : Scott, Foresman, 1989. — 664 p.
38. American foreign relations reconsidered, 1890-1993 / edited by Gordon Martel. — London ; New York : Routledge, 1994. — 267 p.
39. American public opinion and US foreign policy 1995/ Ed. by J. Rielly. — Chicago, Ill: The Chicago Council on Foreign Relations, 1995. — 40 p.
40. Bartlett C. «The special relationship» : a political history of Anglo-American relations since 1945 / CJ. Bartlett. — L., NY: Longman, 1992. — 196 p.
41. Baugh W. United States foreign policy making : process, problems, and prospects / William H. Baugh. — Fort Worth : Harcourt College Publishers, 2000. — 670 p.
42. The Berlin Republic : German unification and a decade of changes / editors, Winand Gellner, John D. Robertson. — L. : Portland Cass, 2003. — 262 p.
43. Brands W. The United States in the World : a history of American foreign policy / Н. William Brands. — Boston: Houghton Mifflin Company, 1994. — 386 p.
44. Britain and the world in the twentieth century/ John W. Young. — London ; New York : Arnold : Distributed in the USA by St. Martin's Press, 1997 — 250 p.
45. Britain in the world / ed. by Lawrence Freedman and Michael Clarke. —

- Cambridge: Cambridge University Press, 1991. — 179 p.
46. British Foreign Secretaries since 1974/ Ed. by Kevin Theakston. — London ; New York : Routledge, 2004. — 281 p.
47. The British Isles since 1945/ Ed. by Kathleen Burk. — Oxford: Oxford University Press, 2003. — 277 p.
48. The Cambridge history of American foreign relations : in 4 volumes / Warren I. Cohen. — Cambridge: Cambridge University Press, 1995 — . — Vol. IV: America in the Age of Soviet Power, 1945-1991. — 1995. — 245 p.
49. Childs D. Britain since 1939. Progress and Decline / David Childs. — NY: St. Martin's Press, 1995. — 294 p.
50. Cocker P. Contemporary British Politics and Government / P.G. Cocker. — Sevenoaks: Tudor, 1993. — 341 p.
51. Cohen W. America's failing empire: U.S. foreign relations since the Cold War/ Cohen Warren I. — Malden: Blackwell Publishing, 2005. — 204 p.
52. A Companion to Contemporary Britain, 1939-2000 / Ed. by Paul Addison and Harriet Jones. — Oxford: Blackwell Publishing, 2005. — 583 p.
53. Contemporary Britain/ Ed. by John McCormick. — NY: Palgrave Macmillan, 2003. — 258p.
54. Developments in German politics / ed. by Gordon Smith. — L.: Macmillan, 1992. — 390p.
55. Dobson A. Anglo-American relations in the twentieth century : of friendship, conflict, and the rise and decline of superpowers / Alan P. Dobson. — L. ; NY : Routledge, 1995. — 199 p.
56. Edinger L. From Bonn to Berlin : German politics in transition / Lewis J. Edinger and Brigitte L. Nacos. — NY: Columbia University Press, 1998. — 301 p.
57. The federal republic of Germany since 1949 : politics, society and economy before and after unification / ed. by Klaus Larres, Panikos Panayi. — L., NY: Longman Limited, 1996. — 340 p.
58. Foreign policy for America in the twenty-first century : alternative perspectives / ed. by Thomas H. Henriksen. — Stanford, California: Hoover Institution Press, Stanford University, 2001. — 152 p.
59. Foyle D. Counting the public in : presidents, public opinion, and foreign policy / Douglas C. Foyle. — NY: Columbia University Press, 1999. — 379 p.
60. Fritsch-Bournarel R. Europe and German unification / Renata Fritsch-Bournazel. — New York; Oxford : Berg, 1992. — 254 p.
61. From occupation to Cooperation. The United States and United Germany in a Changing World Order/ ed. by Steven Muller and Gebhard Schweigler. — NY, L. : Norton&Company, 1992. — 288 p.
62. Fry G. The Politics of the Thatcher revolution : an interpretation of British politics, 1979-1990 / Geoffrey K. Fry. — L. : Palgrave Macmillan, 2008. — 293 p.
63. The Germans and their neighbors/ ed. by Dirk Verheyen & Christian Sille. — Oxford: Westview Press, 1993. — 432 p.
64. Germany since Unification. The Domestic and External Consequences / Ed. by Klaus Larres. — NY: St. Martin's Press, Inc, 1998. — 239 p.
65. Hastedt G. American foreign policy : past, present, future / Glenn P. Hastedt. —

Upper Saddle River (NY): PrenticeHall, 1997. — 420 p.

66. Kupchan Ch. The end of the American era : U.S. foreign policy after the Cold War / Charles A. Kupchan. — NY: Alfred A.Knopf, 2002. — 391 p.

67. Lundestad G. The United States and Western Europe since 1945 : from «empire» by invitation to transatlantic drift / Geir Lundestad. — Oxford: Oxford university press, 2005. — 331 p.

68. Newsome D. The public dimension of foreign policy / David D. Newsom. — Bloomington : Indiana University Press, 1996. — 287 p.

69. Preston Th. The President and his inner circle : leadership style and the advisory process in foreign affairs / Thomas Preston. — NY: Columbia University Press, 2001. — 347 p.

70. Sloan St. Foreign policy struggle : Congress and the President in the 1990s and beyond / Stanley Sloan, Mary Locke, and Casimir A. Yost. — Wash., DC: Institute for the Study of Diplomacy, Edmund A.Walsh School of Foreign Service, 2000. — 65 p.

71. Smith T. America's mission : United States and the worldwide struggle for democracy in the twentieth century / Tony Smith. — Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1994. — 455 p.

72. Sobel R. The impact of public opinion on U.S. foreign policy since Vietnam : constraining the colossus / Richard Sobel. — NY., Oxford: Oxford University Press, 2001. — 276 p.

73. Stent A. Russia and Germany reborn : unification, the Soviet collapse, and the new Europe / Angela E. Stent. — Princeton: Princeton University Press, 1999. — 300 p.

74. Wiarda H. Foreign policy without illusion : how foreign policy-making works and fails to work in the United States / Howard J. Wiarda. — Glenview, Ill. : Scott, Foresman/ Little, Brown Higher Education, 1990. — 338 p.

75. Young H. This blessed plot : Britain and Europe from Churchill to Blair / Hugo Young. — L.: Macmillan, 1998. — 570 p.

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Коваленко Леся Вікторівна

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА КРАЇН РЕГІОНУ
(ЗАХІДНА ЄВРОПА ТА ПІВНІЧНА АМЕРИКА)

Методичні рекомендації
до семінарських занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
напряму підготовки «Країнознавство»

Рецензент О.М. Казакова
Відповідальний за випуск О.М. Маклюк
Коректор К.О. Шимкевич